

tienen muchos hijos». — 4 Per al castellà veg. exs. a DCEC I, 722b28-43. — 5 Altres derivats d'aquesta acc. en castellà, que no existeixen en català, són ast. *encastar* 'estendre la casta per llavors, empelts o pares; procrear' (Rato), Tucumán *castear* 'cobrir (el gall) la gallina' (Ciro Bayo). Cal assenyalar que el sard, que prengué el mot del castellà o més aviat del català en data bastant antiga confirma encara l'antiguitat i popularitat d'aquest matís semàntic a la Península: *accastare* (o *accartare*) és «far leva di bestiame scelto, tirar razza». — 6 Precisament, el primer viatger portuguès que parla de les castes de l'Índia, Duarte Barbosa utilitza el mot en l'acc. general de 'llinatge, família': «estas saom fidalgas e de boa casta». Per al castellà, veg. DCEC I, 722b48-53 i 58-60, i 723a1-6. — 7 Veg. DCEC I, 722b53-58. — 8 Veg. DCEC I, 723b52-56. — 9 Comp. el leon. *encastación* 'abundància extraordinària' [Cespadosa] (RFE xv, 260). — 10 Per a l'ús de *castizo* a l'Índia en el sentit de 'fill de portugues nascut a l'Índia', i per a usos semblants del cast. *castizo* a Amèrica ('mestís', etc.), veg. Schuchardt, ZRPb. XIII, 483. — 11 El caràcter palesament impopular del fr. *chaste*, no és tan evident en els altres idiomes germans a causa de llur estructura fonètica; a més la *i* del derivat cast. *castidad* i de l'oc. ant. *castitat* fa que se'ns aparegui a tot arreu com a cultisme. — 12 Segons Ernout-M. es van confondre en *castus* dos homònims. Un d'origen religiós, significava pròpiament 'que es conforma amb les regles i els ritus' (germà del scr. *çistáb* 'instruït, ben educat'); l'altre es va formar en llatí com a participi de *carere* 'abstenir-se'. — 13 Per a provar que *castus* podia significar 'pur' en general, tots els diccionaris addueixen dos exs. únics, enfront dels centenars que ja presenten algun significat semblant al modern: «eo sumus gnatae genere ut deceat nos esse a culpa castas», Plaute; i «res familiaris, cum ampla, tum casta a cruore civili», Ciceró. Però no hi ha res que ens impedeixi de veure aquí un ús figurat: 'el qui s'abstingué de pecar o de matar', que bé pot comparar-se al cast. És veritat que Aulus Gelli parla del *sermo Caesaris castissimus*, i que aquesta ac. fou imitada per Lope de Vega i per Jiménez Patón (1604) en aplicar *casto* al llenguatge pur i sense afectació (DAut.), però en tots els passatges que el TBLl cita per donar suport a aquesta autoritat es nota clarament que el sentit és translàtic: «genus dicendi cum caste pudiceque ornatum» en Gelli mateix, tueamurque orbam eloquentiam ut adultam virginem caste», Ciceró, «oratio philosophorum casta verecunda virgo incorrupta quodam modo» (TBLl III, 569b3ss.; 571a26ss.). Més important seria encara de trobar *castus* 'pur' en llatí medieval, però tampoc sembla que hi hagi res en aquest camp, perquè encara que hi hagi un autor que escriuï «inadunt castrum, franco de milite castum» (Du C.) observa Carpentier amb raó que es tracta de la mateixa metàfora que en el fr. une *forteresse vierge* 'no presa mai per l'enemic'. 60

Hi hauria encara el recurs de pensar que en *gens casta* > *casta* tenim una aplicació figurada similar, però sempre resta la dificultat que aquesta metàfora no va ser mai popular en romànic. — 14 Com es veu el mot vindria del gòtic i no de l'escandinau; per tant, no és estrany que no n'hi hagi rastre en el lèxic de la falconeria francesa (a jutjar pels treballs de Tilander). Sobre el suggeriment fet per Américo Castro de la possibilitat que en *casta* hi hagués un calc de l'àr. *şarîb* 'pur, sense mescla' veg. DCEC I, 724a46-55.

CASTANYA, del ll. CASTĀNEA id., derivat del gr. *καστανον* id. □ 1.ª doc.: S. XIII, *Costums de Tortosa*.

Fa falta en la nostra bibliografia una monografia sobre les denominacions i fets reals relatius a les castanyes, castanyers i a llurs usos i conreu, com les que van dedicar a les respectives regions Ebeling-Krüger, *La castaña en el Noroeste de la Península Ibérica*, AILC v, 155-288, i H. Kaeser, *Die Kastanienkultur und ihre Terminologie in Oberitalien und in der Südschweiz* (Alta It. i Su. merid.), tesi de Zuric, 1932, de les quals, però, es pot extreure algunes dades i paral·lelismes per al nostre territori. En el sign. figurat de 'cop, mastegot', s'usa més o menys en tot el domini lingüístic, sense excloure'n zones extremes com Menorca: «nyes: tocs, candongues, cinglades», Ferrer Guinart (*Rond Men.*, 215); d'ací *castanyot*. En la meua adolescència encara no es deia quasi altra cosa que *color de castanya* «això és de color-de-castanya» —res d'això ja en el Dfa.— en lloc dels després generalitzats *marró* i *castany*; Careta, *Barbr.*, 1906, volia encara que no es digués altra cosa i es condemnés l'ús del gallicisme *marró*, avui ja estabilitzat (fr. *marron* pròpiament 'castanya'), si bé durant molt de temps s'ha usat *marró* com a adjectiu dels dos gèneres (*marrona* és tardà en el S. xx). *La Castanya*, nom d'una gran i antiga masia del Pla de la Calma (Montseny), difícilment podrà venir del nom del fruit del castanyer: probablement es tracta d'un ll. vg. SILVA CASTANEA 'bosc de castanyers' fossilitzat en la topònimia.

DERIV.: *Castanyer* [*Castagnarios* des de l'any 875, en el nostre baix-llatí, Bast.-Bass.; doc. de 1485, *AlcM*], avui usual fins a zones molt distants de Barc., p. ex. a tota la vall de Cardós, 1934; però a la muntanya al Sud de València diuen *una castanyera*, p. ex. a Carlet (Giner, 1936), Gandia, El Campello (*AlcM*); possiblement també a Cerdanya, almenys hi ha a Enveig, la Font de la *Castanyera* (on avui, 1959, no hi ha cap castanyer, i ignoro si allà no tingué més aviat el sentit de 'castanyeda'); **castanyer*, -era, adj.: *alzina castanyera* en el Lluçanès (Sta. Eulàlia: *Collet de l'Alzina castanyera*, 1964, si no m'erro en el sentit 'una que fa glans grosses com una castanya'). Collectius: el més antic, format amb -ETUM, fou *Castanyet*, conservat com a nom d'un llogaret i parròquia damunt Sta. Coloma de Farners, entre aquesta vila i Osor-Sant Hilari; d'ací el diminutiu *Castanyadell* (< -edell), altre